

OPERETT ÉS ŐRÜLET

Szívügyben szólok fel, kedves közönség! Szívügyben és muzsikaügyben. E szép estére egy hangulatot idéznék, ha úgy tetszik. Mesélnék arról a nyári délutánról ez idén, májusban, amikor egy szűkszávú, messzi rádióhír nyomán édes-fájdalmas melódiák daloltak szívembe ébresztőt és altatót egyszerre. Úgynevezett könnyű melódiák, operett-dallamok, Ábrahám Pál dallamai, melyek annyi primadonnát röptettek a sikerek csúcstaláiká felé, s annyi hírt és boldogtalanságot kamatoztak annak, ki hangjegyeiket álmodta: magának a komponistának, Ábrahámnak.

Igen, kedves közönség, elfacsarodott kicsit a szívem, meg a kedvem is, mikor ezen a nyáron eljutott hozzám Ábrahám Pál halálhíre. Nemcsak azért, mert szerettem érdekes muzsikáját. Amiatt is, mert látnom kellett, hogy ő minálunk jelentéktelen híranyag lett. Egszoros halott! Egy-két szóval intézték el újságok, könnyűzenei intézmények, egy-két szóval intézte el mindenki. Gyógyíthatatlanul azt éreztem, hogy így nincs rendjén. Sehogy, sincs rendjén a búcsúzás e hálátlan szurrogátuma, mely csak vállvonogatás, külső reflex. Ábrahám Pál, akitől szívünk lemeztárában mindnyájan tárolunk néhány töredékütemet, ennél többet kér! Hisz nemcsak világhíresség volt, de innen, közülünk is indult el tragikus, veszélyes életútjára dicsőség, pénz és — örület felé.

Jobb sorsot, de ha ez nem adatott neki, több sort érdemelt. Különösen mifelénk, hisz, mondom, egy kicsit apatini volt. És több sort érdemelt, mert élete korántsem volt oly könnyű, mint muzsikája. Sorsa fonák rémregénybe torkollott. Hármass jogcímen illeti a figyelő kegyelet: a nagy művész, a földi és a boldogtalan ember szerzett jogán.

Hadd pótolom a vélt mulasztást, hadd mondok el, amennyire telik tőlem, így, stílusosan, Ábrahám-dallamok slágerparádéja előtt, hadd mondok el e szép estén, mit tettek ezzel a férfival sors és emberek. E férfival, akit — bevallom — mindig szerettem. Egyenesen jótévének tartottam; a zene mecénásának, hangulatok ajándékosztogatójának. Mert perzselő muzsikája — szerintem — bármily igénytelen volt, mégiscsak egy kevés meleget pörkölt fázó lelkekbe szerte a világon...

Csaknem öt esztendeje már, hogy 1956 tavaszán rövid hírt kopogtak ki a nemzetközi hírügynökségek távirógépei: Ábrahám Pált, a világhírű zeneszerzőt, aki tíz év óta, 1946-tól egy New York-i elmekórház ápoltyaként tengette napjait, Európába szállították és egy hamburgi idegstanatóriumban helyezték el. A képes lapok ebből az alkalomból a komponista akkori arcképét is közölték. A fotóról már egy szánalmas

emberroncs dúlt tekintete meredt az olvasóra, megrendítő illusztráció-jaként ama korábbi híreknek, melyek a látványos nagyoperett egykori koronázatlan királyának gyógyíthatatlan örültségéről rebesgettek.

Úgy is volt! Szívet szorító művészdráma mögött csapódott be akkor, 1956-ban a hamburgi szanatórium kapuja. Egy művészelet zenedrámája folytatódott a hamburgi felvonással. Különös felvonás volt, mely érthetetlen háttérrel, annak idején alaposan felkavarta a kedélyeket. Először az amerikai szellemi életben, de hullámai csakhamar átcsaptak Európára is, mindenhová, ahol Ábrahám csillogó dalai hódítottak. Tudniillik az 1956-os európai utazás, a boldogtalan művész emberibb körülmények közé juttatása egyáltalán nem történt spontán. Előzményei voltak. Az európai útra egy felháborító hírlapi leleplezés eredményeként került sor.

Magáról a zeneszerzőről az úgynevezett Van Dyck-botrány 1956-ban történt kipattanása előtt már alig lehetett hallani. A nevét éppúgy ismerték, mint Lehárét, de az embert szép lassan elfeledték. A háború alatt mindössze annyi vált ismeretessé róla, hogy Amerikába emigrált és a Broadwayn arat dollárokkal bélelt sikereket. A békekötés után megint ellentmondó híresztelések támadtak. Egyes értesülések szerint idegösszeomlás következtében váratlanul meghalt, mások viszont arról tudtak, hogy életben vagy ugyan, de — megtévelyodott. Ez az utóbbi bizonyult valóságnak. 1956-ban valóban életben volt még. Akkor töltötte be hatvanharmadik évét, és tíz év óta őrizték már a New York-i Queene városnegyed Creedmoore State Hospital nevű elmeegógyintézetében. A szomorú házba még 1946-ban került. Akkor tört ki rajta a téboly. Egy előkelő étteremben, vacsoraidő alatt hirtelen fel pattant, felugrott a kristályedényekkel borított asztalra, és izgatott taglejtésekkel egy láthatatlan zenekart kezdett vezényelni. Le sem lehetett csillapítani, csak a tébolyda zarkájában.

Az összeomlás háttere orvosilag valósággal rejtélynek tűnt. Ünnepeket, gazdag ember volt, fizikailag átlagon felül egészséges, depressziós tünetek sohasem mutatkoztak nála. Betegsége mindamelllett olyan természetűnek bizonyult, ahol szavatoltan tartós gyógyulás alig remélhető, azaz közveszélyes rohamok ismétlődését kizárni nem lehetett. Az első kitörés később nem ismétlődött meg ugyan, a beteg művész huzamos időn át a normálishoz közel álló lelki alkatot mutatott, a szigorú orvosi verdikt mégis úgy szól, hogy Ábrahám Pál nem hagyható többé zárt intézeti felügyelet nélkül.

1946-tól 1956-ig így élt halál és lidércek sötétségében a művész. Muzsikája szólott tovább, de emberi arcélét elsodorta az évek gátszakedése. Tíz esztendő hosszú időszak; még a kortársak, barátok résztvevő érdeklődése is kialudt lassan. Rokonai Amerikában nem voltak, feleségtől régen elvált. És egy-két év alatt a megtakarított dollárokat is felemészítették az ápolási költségek. A komponista 1950 óta már minimális díjat, úgynevezett szegénytarifát fizető, félingyenes ápoltként szerepelt az elmeegógyintézet nyilvántartásában. Rongyokban járt, lépcsőt súroltattak vele, és tizenegyed magával lakott közös kórteremben.

Mindezt 1955-ben derítette fel Van Dyck ismert New York-i riporter, és ő közölte cikksorozatban a világgal. Ez volt a hírhedt Van Dyck-féle leleplezés. A nyilvánosságra került részletek felháborodást

keltettek, különösen művészkörökben. A világsikerű zeneszerző megalázó helyzetével és nyomorgásával kapcsolatban a kérdések egész sora vetődött fel.

Miként volt lehetséges, hogy a nagybeteg Ábrahám csekély ápolási díját is a zeneszerzők szövetségének szűkkeblű adományaiból kellett fedezni? Hová lettek, kinek a kezébe folytak a tíz év alatt felgyűlt tiszteletdíjak? A világ rádiói, a földkerekség zenekariakkor is, mint ma, naponta adtak Ábrahám-muzsikát. Az Ábrahám-lemezek tízezerszámra keltek el, sőt Bársony Rózsi, a magyar származású olasz szubrett maga alakította staggione élén éppen akkoriban évek óta járta a világot a *Viktóriával*. A tantième-eknek, a zenekari és rádióadások pontjödelmének meg a lemezhonoráriumoknak bőségesen kellett volna fedezniök a legfényűzőbb szanatóriumi ápolás költségeit is.

Van Dyck riportjaiban ijesztő képet festett a szóban forgó New York-i elmekórházzról. „Borzalmas és örömtelen hely”-nek nevezte. A leleplezések nyomán nyomban javult is valamelyest a komponista helyzete. Rögtön különszobát béreltek neki, tisztességes ruhákkal látták el és — természetesen — lépcsőt sem kellett sűrölnia. Sőt régi, sokszor hangoztatott kívánságát is teljesítették: zongorát állítottak zárkájába.

Az elkallódott jövedelmek titkára azonban azóta sem derült teljes fény. Igaz, utánanéztek a tantième-ek ügyének, az összegek egy részét utólag behajtották, de hogy az időközben esedékes jövedelmeknek hol veszett nyomuk, erről hallgatott a krónika, sőt a riport is.

Mindegy, valami pénz így is felgyűlt. Barátok, ismerősök, egykori üzleti partnerek szíve megmozdult, s e megmozdulás nyomán következett végre 1956-ban Ábrahám Pál átszállítása Európába, Hamburgba.

Néhány jó embere remélte, hogy az európai levegőn, a szanatórium nyugtató csendjében talán felcsendülnek még a dült lélekből a dallamok. Az Ábrahám-melódiák, melyeknek szárnyain a fiatal mester egykor a világhír ormaira röppent. A remény — remény maradt. Órák hosszat elüldögélt ugyan a zongora előtt, de nem tapintott ki több sikermuzsikát. Egy hosszú, komor és lapos zongora olyan is tud lenni, mint egy koporsó cölöpökön. Órák hosszat elimprovizált előtte, de a billentyűk immár sírkövekké váltak. Érthető, emberit nem mondhattak többé! A téboly vasorrú bábája régen elcserélte a kincses muzsikus-életet; rikoltó diszharmóniát csempészett a különös tűzű Ábrahám-dallamok bölcsőjébe.

A művész nem írt több sikermuzsikát. Semmilyen muzsikát sem írt többé! Csak éppen élt még négy évet: 1960 májusáig. Azután meghalt.

Megbokrosodott a Fekete Zongora, a húrokból kuszán, lélekvesztetten sikoltott a finálé. Egy csomó föld rázuhant néhány deszkaszárla. Élet és operett pedig Ábrahám Pál nélkül megy tovább az örök színpadon...

Elhangzott az Életjel Irodalmi Élőújság 1960. december 12-én, a Szabadkai Nép-színház nagytermében megtartott Ábrahám Pál-emlékestjén. Nyomatásban most jelenik meg először. A szerző születésének hetvenedik és a neves zeneszerző halálának tizenötödik évfordulója alkalmából közöljük.